

ZAŠTITA REPRODUKTIVNIH PRAVA MENTALNO RETARDIRANIH U HRVATSKOJ

V. Šendula, S. Katalinić

Psychiatric Hospital RAb, Croatia

Psihološki razvoj se definira kao stalni proces adaptacije na biološki uvjetovane promjene u rastu, dostizanje spolnog i općeg identiteta, individualizacije osobnosti, sposobnosti izbora životnih ciljeva, djelatnosti i karijere, spremnosti i sposobnosti da se preuzmu moralne norme i oblici ponašanja tipičnih za određenu kulturu i društvo u cjelini. U mentalno retardiranih su ove karakteristike potpuno drugačije postavljene, stoga ne čudi što su one kroz ljudsku povijest, ali i danas često žrtve diskriminacije i lišavane svojih temeljnih ljudskih prava. Od kraja XX. stoljeća diljem razvijenog svijeta, mnoge osobe s invaliditetom mogu ostvariti svoje snove i svoja prava. Ipak, pitanje seksualnosti je i dalje kamen koji smeta u ostvarivanju sebe kao potpune osobe, naravno sukladno osobnim psihofizičkim mogućnostima. Republika Hrvatska je bila među prvim državama u svijetu koja je pristala obvezati se na odredbe Međunarodne konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Međutim, još se nije dovoljno učinilo na poboljšanje života ljudi s mentalnom retardacijom s ciljem podizanja svijesti o priznanju istih kao osobe koje imaju pravo na dostojanstvo i individualnost.

Temeljem Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, svaka ova osoba u Republici Hrvatskoj, ima pravo na zaštitu i unapređenje zdravlja, pa i reproduktivnog zdravlja. Ima pravo na obrazovanje, uključivanje u obiteljsku, radnu i društvenu sredinu, na zaštitu privatnog života i uvažavanje osobnog izbora, na izbor intimnog partnera/ice. Slobode i prava osobe s duševnim smetnjama moguće je ograničiti

zakonski ako je to nužno radi zaštite njihovog zdravlja ili sigurnosti što se često dešava u slučaju njihovih seksualnih prava i prava na roditeljstvo. Eugenička sterilizacija je protuzakonita i to sukladno navedenom Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, kao i Zakonu o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanja o rađanju djece. Svaka osoba, pa i mentalno retardirana ima pravo donijeti odluku, odnosno dati informirani pristanak i izraziti svoju volju u svezi medicinskog postupka (pa time i sterilizacije). U slučaju kada osoba s duševnim smetnjama nije sposobna dati informirani pristanak (što je prisutno kod mentalne retardacije), isti daje njezin zakonski zastupnik (roditelj, skrbnik). O zahtjevu za sterilizaciju odlučuje komisija prvog stupnja, koju čine dva liječnika, od kojih jedan mora biti ginekolog, te socijalni radnik ili medicinska sestra, koji su u radnom odnosu u zdravstvenoj ustanovi koja vrši sterilizaciju. Protiv odluke komisije kojom se odbija zahtjev za sterilizaciju, podnosilac istog može u roku od 8 dana od primitka odluke uložiti prigovor komisiji drugog stupnja i čija je odluka konačna. Dodatnu zaštitu, građani Republike Hrvatske su dobili kroz rad i djelovanje pravobranitelja za osobe s invaliditetom, kojem je između ostalog dužnost da u slučaju saznanja o diskriminaciji, nasilju, spolnoj zloporabi, zlostavljanju, izrabljivanju, zanemarivanju ili nehajnom postupanju osoba s invaliditetom, dužan odmah podnijeti prijavu nadležnom državnom odvjetništvu, te upozoriti nadležno tijelo državne uprave i predložiti mjere na zaštitu prava i interesa oštećene osobe.